

M. : Genezis, 2001. – 752 p. 6. Porter M. Konkurentsiya [The Competition] : ucheb. pos. / M. Porter ; per. s angl. – M. : Izdatelskiy dom "Vilyams", 2000. – 496 p. 7. Tompson A. Strategicheskiy menedzhment, iskustvo razrabotki i realizatsii strategii [The Strategic Management, the Art of Strategy Designing and Implementing] : uchebnik dlya vuzov / A. Tompson, A. Striklend ; per. s angl. ; pod red. L. T. Zaytseva, M. I. Sokolovoy. – M. : Banki i birzhi, YUNITI, 1998. – 576 p. 8. Koyn K. Как uporyadochit protses razrabotki strategii / K. Koyn, C. Subramanyam [How to streamline the Process of Developing a Strategy] // Ekonomicheskoye strategii. – Vol. 3. – 2001. – No. 4. – Pp. 83–91. 9. Nalyvaiko A. P. Teoriya strategii pidpriemstva. Suchasnyi stan ta napriamky rozvytku [The Business Strategy Theory. The Current Status and Development Trends] : monografiya / A. P. Nalyvaiko. – K. : KNEU, 2001. – 228 p. 10. Voronkova A. E. Strategicheskoye upravleniye konkurentosposobnym potentsialom predpriyatiya : diagnostika i organizatsiya [The Strategic Management of the Competitive Enterprise Potential : diagnostic and organization] : monografiya / A. E. Voronkova. – 2-ye izd., stereotipnoye. – Lugansk : Izd-vo Vostochnoukrainskogo natsionalnogo universiteta imeni Vladimira Dalya, 2004. – 320 p. 11. Kleyner G. B. Sistemnaya paradigma i teoriya predpriyatiya [The System Paradigm and the Enterprise Theory] / G. B. Kleyner // Voprosy ekonomiki. – 2002. – No. 10. – Pp. 47–69. 12. Otenko V. I. Strategichniy vybir pidpriemstva ta yogo realizatsiia [The Strategic Choice of the Enterprise and its Implementation] : monografiya / V. I. Otenko. – Kh. : VD "INZHEK", 2010. – 336 p. 13. Strategicheskaya gibkost [The Strategic Flexibility] / G. Khemel, K. Prakhlad, G. Tomas, D. O'Nil. ; per. s angl. – SPb. : Piter, 2005. – 384 p.

14. Nonaka Ikudzyro. Kompaniya – sozdatel znaniya. Zarozhdeniye i razvitiye innovatsiy v yaponskikh firmakh [The knowledge creating company: how Japanese companies create the dynamics of innovation] / Ikudzyro Nonaka, Khirotaka Takeuchi ; per. s angl. M. : ZAO "Olimp – Biznes", 2003. – 384 p.

Інформація про автора

Отенко Ірина Павлівна – докт. екон. наук, професор, завідувач кафедри економічного аналізу Харківського національного економічного університету (61166, м. Харків, пр. Леніна, 9а).

Информация об авторе

Отенко Ирина Павловна – докт. экон. наук, профессор, заведующий кафедры экономического анализа Харьковского национального экономического университета (61166, г. Харьков, пр. Ленина, 9а).

Information about the author

Otenko Iryna Pavlivna – Doctor of Sciences in Economics, Professor, Head of Economic Analysis Department at Kharkiv National University of Economics (Lenina ave., 9a, Kharkiv, 61166).

Рецензент
докт. екон. наук,
професор Раєвнєва О. В.

Стаття надійшла до ред.
30.11.2011 р.

ПІДХОДИ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 658:65.012.8:336

Гавкалова Н. Л.
Чаплигіна Ю. С.

Обґрунтовано основні дефініції, що характеризують безпеку підприємства, на основі чого здійснено категоріальний аналіз. Запропоновано авторське трактування категорії "безпека підприємства". Здійснено аналіз сутності безпеки, для чого було об'єднано декілька підходів і визначено безпеку як стан захищеності підприємства від різноманітних внутрішніх та зовнішніх загроз, що гарантує найбільш продуктивне використання ресурсів підприємства і досягається шляхом гармонізації та взаємоузгодження інтересів підприємства з інтересами суб'єктів у часі та просторі.

Ключові слова: безпека підприємства, управління підприємством.

ПОДХОДЫ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

УДК 658:65.012.8:336

Гавкалова Н. Л.
Чаплыгина Ю. С.

Обоснованы основные дефиниции, характеризующие безопасность предприятия, на основе чего осуществлен категориальный анализ. Предложена авторская трактовка категории "безопасность предприятия". Осуществлен анализ сущности безопасности, для чего было объединены несколько подходов и определена безопасность как состояние защищенности предприятия от различных внутренних и

внешних угроз, что гарантирует наиболее продуктивное использование ресурсов предприятия и достигается путем гармонизации и взаимосогласованности интересов предприятия с интересами субъектов во времени и пространстве.

Ключевые слова: безопасность предприятия, управление предприятием.

APPROACHES TO DEFINITION OF THE SECURITY OF THE ENTERPRISE

UDC 658:65.012.8:336

**Gavkalova N. L.
Chaplygina Y. S.**

The basic definitions which characterize the security of the enterprise are substantiated. The category "security of the enterprise", proposed by the authors, is suggested. For the analysis of the nature of security you need to combine several approaches to determine the safety. Security is the state of immunity of the enterprise from various internal and external threats to ensure that the most productive use of enterprise resources is achieved through harmonization and mutual interests with the interests of business of the enterprise in time and space.

Key words: security of the enterprise, enterprise management.

Економіка України протягом останнього десятиліття проходить вкрай неоднозначний та складний за соціально-економічними наслідками період трансформації. У цих умовах на перший план висувається питання не конкурентоспроможності підприємств, а їх безпеки, що є де-що ширшим поняттям, оскільки безпека є універсальною категорією, що відображає захищеність суб'єкта економічних відносин на всіх рівнях, починаючи з держави і закінчуючи кожною людиною. Окрім цього, безпека на рівні підприємства відображає рівень захищеності господарської діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища, а також спроможність швидко усувати загрози життєдіяльності підприємства або пристосуватися до наявних умов, що не позначаються негативно на його діяльності.

Проблемі соціально-економічного забезпечення підприємств присвячено численні роботи вітчизняних і зарубіжних авторів, таких, як: О. Барановський [1], О. Власюк [2], О. Вінник, В. Геєць, В. Кузнецов [3], О. Макарова, Г. Минаєв [4], Д. Мур, Н. Орлова. Однак залишається багато відкритих питань, пов'язаних з теоретичним обґрунтуванням та наданням безпеки на підприємстві, а тому потребують подальших наукових досліджень.

Метою статті є науково-теоретичне обґрунтування основних дефініцій, що характеризують безпеку підприємства.

Об'єктом дослідження є процеси управління підприємством. Предмет дослідження – безпека в системі управління підприємством.

У макроекономічному аспекті безпека підприємницької діяльності в умовах ринкової економіки є вагомим компонентом національної безпеки та конкурентоспроможності країни. Захищеність економічних інтересів підприємств забезпечує їх стале функціонування та розвиток в умовах європейської інтеграції України і вступу держави до СОТ, що сприяє зростанню економіки, формуванню здорового конкурентного середовища та передумов для залучення інвестицій [5].

Аналіз більшості сучасних наукових публікацій з актуальних проблем економіки об'єктивно доводить актуальність проблеми соціально-економічного забезпечення

на всіх рівнях ієрархії управління економікою. Загрози безпеки мають різний характер прояву на макро-, мезо- й мікрорівнях ієрархії управління. Вони є складною динамічною системою, яка визначає необхідність моніторингу інтенсивності впливу загроз на різних рівнях соціально-економічних систем.

Слід зазначити, що на сьогодні серед фахівців та науковців, які займаються цією проблемою, не існує єдиного погляду з приводу визначення суті поняття "безпека підприємства".

У зв'язку з тим, що поняття "безпека" сформувалося в області політичної рефлексії, найбільшу розробленість проблема безпеки має у політичній сфері. У вітчизняній літературі радянського періоду безпека, як правило, ототожнювалась з обороноздатністю, національною безпекою, військовою силою або невразливістю. На даний момент більшість вчених підтримують поняття терміна "безпека", викладене в ст. 1 Закону "Про основи національної безпеки України" № 964-IV від 19 червня 2003 року [6]. У цьому документі національна безпека розглядається як захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз. Такий підхід був здійснений Л. Анісімовим, Н. Бірюковим, І. Блищенко, С. Власовим, В. Кудрявцевим, Ю. Федоровим [7].

Поняття безпеки організації є похідним від поняття безпеки взагалі. Незважаючи на те, що єдиного визначення безпеки не існує, можна виділити декілька підходів до його аналізу.

Безпека визначається як стан складної системи, коли дія зовнішніх і внутрішніх факторів не призводить до погіршення системи або до неможливості її функціонування і розвитку.

В. Кузнецов розглядає дуальну опозицію "безпека – небезпека". Він підкреслює, що істотним станом феномена безпеки і його основною характеристикою є повна захищеність і повна визначеність. З іншого боку, стан об'єкта в ситуації повної небезпеки пов'язаний з повною невизначеністю, наявністю викликів, ризиків і загроз для цілей,

ідеалів, цінностей, інтересів людини, сім'ї, суспільства, народу і держави. Безпеку, з його точки зору, можна описати в таких термінах: розвиток, прозорість, керованість, визначеність, стійкість, стабільність, порядок. Небезпечність – стагнація, криза, невизначеність, нестабільність, ризики, виклики, загрози, ненадійність [3].

Беручи до уваги логіку В. Кузнецова, можна припустити, що відсутність безпеки має два ступеня: неможливість покращення стану об'єкта (небезпечність) та погіршення його стану (небезпека).

Другий підхід також представлений у роботах В. Кузнецова. У ньому акцент робиться на характеристиці умов існування об'єкта. Так, В. Кузнецов виводить визначення безпеки методом заперечення – як відсутність небезпеки, під якою розуміється об'єктивно існуюча можливість негативного впливу на соціальний організм, в результаті якого йому може бути заподіяно будь-які збитки, шкода, що погіршує його стан, додає його розвитку небажані динаміку та параметри (характер, темпи, форми і т. д.). Він дає таке визначення: безпека – сукупність актуальних чинників, що забезпечують сприятливі умови для розвитку країни, держави, особистості [3].

Слід відзначити підхід, згідно з яким безпека розглядається як певна діяльність з попередження будь-яких загроз, небезпек. Так, В. Серебряніков виходить з того, що безпека – це діяльність людей, суспільства, держави, світового співтовариства, народів з пошуку, запобігання, послаблення, ліквідації та спрощення небезпек, здатних їх знищити, привести до втрати фундаментальних і духовних цінностей, завдати непоправної шкоди, стати на шляху їх виживання і розвитку. При цьому заперечується, що безпека – це стан, і підкреслюється, що це – дія, таким чином автор виключає статичний підхід до розгляду безпеки [8].

У таблиці наведені тлумачення поняття безпеки підприємства. Такі тлумачення згруповані авторами на підставі вивчення сутності безпеки підприємства та результатів проведеного аналізу існуючих у сучасній економічній науці її тлумачень. Групування підходів до тлумачення поняття "безпека підприємства" здійснено відповідно до постулатів теорії розвитку, в рамках якої безпека розглядається з двох позицій – як форма розвитку суб'єкта та як форма протистояння суб'єкта загрозам.

Таблиця

Концепції та підходи до тлумачення безпеки підприємства
(узагальнено авторами за джерелами [3; 4])

КОНЦЕПЦІЯ БЕЗПЕКИ ЯК ФОРМИ РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТА			КОНЦЕПЦІЯ БЕЗПЕКИ ЯК ПРОТИСТОЯННЯ ЗАГРОЗАМ	
Ресурсно-функціональний підхід	Гармонізаційний підхід	Конкуренційний підхід	Стійкісний підхід	Захисний підхід
Сутність підходів				
Стан використання ресурсів підприємства за функціональними сферами	Гармонізація інтересів підприємства з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища	Наявність у підприємства конкурентних переваг	Здатність підприємства як соціально-економічної системи зберігати такі головні властивості, як рівновага і стійкість	Попередження та захист підприємства від негативного впливу загроз

На думку авторів, при аналізі сутності безпеки необхідно об'єднати декілька підходів і визначити безпеку як стан захищеності підприємства від різноманітних внутрішніх та зовнішніх загроз, що гарантує найбільш продуктивне використання ресурсів підприємства і досягається шляхом гармонізації та взаємоузгодження інтересів підприємства з інтересами суб'єктів у часі та просторі.

Поняття "безпека підприємства" передбачає наявність таких аспектів:

існування реальних і (або) потенційних загроз, що завдають шкоду функціонуванню підприємства;

схильність ресурсів підприємства піддаватися цим загрозам;

діяльність підприємства, спрямовану на своєчасне розпізнавання, запобігання небезпек і ліквідацію (мінімізацію) вже нанесеного збитку.

Безпеку підприємства можна розглядати як практичне використання таких принципів сучасного менеджменту, як своєчасна реакція на зміни в зовнішньому середовищі, бачення підприємства, тобто чітке уявлення про те, яким воно повинно бути, а також одного з основних положень сучасної теорії управління – ситуаційного підходу до управління, яким визнається важливість швидкості й адекватності реакції, що забезпечують адаптацію підприємства до умов його існування. Отже, безпека підприємства має властивості еволюційного розвитку ситуаційного підходу до управління.

Таким чином, у роботі здійснено науково-теоретичне обґрунтування основних дефініцій, що характеризують безпеку підприємства, на основі чого сформовано визначення безпеки підприємства.

Комплексне дослідження змісту поняття, що аналізується, та запропонування визначення дефініції можуть скласти основу для подальших наукових розробок та суттєво збагатити практичні доробки щодо вирішення питань забезпечення підприємства.

Література: 1. Барановський О. І. Фінансова безпека : монографія / О. І. Барановський ; Інститут економічного прогнозування. – К. : Фенікс, 1999. – 338 с. 2. Власюк О. Національна безпека в умовах глобалізації світу / О. Власюк // Україна-NATO [Текст]. – 2004. – № 3 – С. 18–23. 3. Кузнецов В. Н. Соціологія безпеки : [учебн. посіб.] / В. Н. Кузнецов. – М. : КДУ, 2009. – 422 с. 4. Минаев Г. А. Безопасность организации : учебник / Г. А. Минаев. – К. : Вид. "КНТ", 2009. – 440 с. 5. Мандрик О. Я. Інтелектуально-кадрова безпека торговельного підприємства та її місце в забезпеченні його розвитку / О. Я. Мандрик // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.14. – С. 214–218. 6. Про основи національної безпеки України : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>. 7. Экономическая безопасность России: Общий курс : учебник / под ред. В. К. Сенчагова. – 2-е изд. – М. : Дело, 2005. – 896 с. 8. Гражданское общество и проблемы безопасности России (материалы "круглого стола") / В. В. Серебряников, Ю. И. Дерюгин, Н. Н. Ефимов и др. // Вопросы философии. – 1995. – № 2.

References: 1. Baranovskyi O. I. Finansova bezpeka: monografiia [Finansova security] / O. I. Baranovskyi ; Instytut ekonomichnogo prognozuvannia. – K. : Feniks, 1999. – 338 p. 2. Vlasjuk O. Natsionalna bezpeka v umovakh globalizatsii svitu / O. Vlasjuk // Ukraina-NATO [tekst]. – 2004. – No. 3. – Pp. 18–23. 3. Kuznetsov V. N. Sotsiologiya bezopastnosti [uchebnoe posobie] / V. N. Kuznetsov. – M. : KDU, 2009. – 422 p. 4. Minaev G. A. Bezopastnost

organizatsii : uchebnik / G. A. Minaev – K. : Vyd. "KNT", 2009. – 440 p. 5. Mandryk O. Ya. Intelktualno-kadrova bezpeka tovgovelnogo pidpriemstva ta yii mistse v zabezpechnni yogo rozvytku [Intellectual-personnel security of commercial enterprise and its place in ensuring its development] / O. Ya. Mandryk // Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy. – 2010. – Vyp. 20.14. – Pp. 214–218. 6. Pro osnovy natsionalnoi bezpeky Ukrainy : Zakon Ukrainy [Electronic resource]. – Access mode : <http://zakon.rada.gov.ua>. 7. Economiceskaya bezopasnost Rossii: obshchiy kurs: uchebnik / pod red. V. K. Senchagova. – 2-e izd. – M. : Delo, 2005. – 896 p. 8. Grazhdanskoe obshchestvo i problemy bezopasnosti Rossii (materialy "kruglogo stola") / V. V. Serebryannikov, Y. I. Derugin, N. N. Efimov i dr. // Voprosy filosofii. – 1995. – No. 2.

Інформація про авторів

Гавкалова Наталія Леонідівна – докт. екон. наук, професор, завідувач кафедри публічного адміністрування та регіональної економіки Харківського національного економічного університету (61166, м. Харків, пр. Леніна, 9а, e-mail: ngavl@ukr.net).

Чаплигіна Юлія Сергіївна – аспірант кафедри публічного адміністрування та регіональної економіки Харківського національного економічного університету (61166, м. Харків, пр. Леніна, 9а, e-mail: Lia_hdeu@mail.ru).

Информация об авторах

Гавкалова Наталья Леонидовна – докт. экон. наук, профессор, заведующий кафедрой публичного администрирования и региональной экономики Харьковского национального экономического университета (61166, г. Харьков, пр. Ленина, 9а, e-mail: ngavl@ukr.net).

Чаплыгина Юлия Сергеевна – аспирант кафедры публичного администрирования и региональной экономики Харьковского национального экономического университета (61166, г. Харьков, пр. Ленина, 9а, e-mail: Lia_hdeu@mail.ru).

Information about the authors

Gavkalova Natalia Leonydovna – Doctor of Sciences in Economics, Professor, Head of the Department of Public Administration and Regional Economics at Kharkiv National University of Economics (Lenina ave., 9a, Kharkiv, 61166, e-mail: ngavl@ukr.net).

Chaplygina Yulia Sergeevna – postgraduate student of the Department of Public Administration and Regional Economics at Kharkiv National University of Economics (Lenina ave., 9a, Kharkiv, 61166, e-mail: Lia_hdeu@mail.ru).

Рецензент
докт. екон. наук,
професор Пушкар О. І.

Стаття надійшла до ред.
13.09.2011 р.

СИНЕРГЕТИЧНА ПАРАДИГМА ТА ІНСТИТУТИ ДОВГОСТРОКОВОЇ ЛОЯЛЬНОСТІ В ОРГАНІЗАЦІЇ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

УДК 658.286:65.014.1

Попов О. В.

Маркетингову діяльність промислового підприємства розглянуто через рефлексивну ідентифікацію й узгодження економічних інтересів суб'єктів ринку. Доведено доречність розгляду наданої підприємством на ринок цінності як ідеального кінцевого стану, до якого прагнуть у своєму розвитку уподобання лояльного споживча. Визначено, що розширення концепції маркетингу до спільного творення зі споживачем цінності у різних циклах взаємодії актуалізує залучення принципів рефлексивного управління до сфери маркетингу. Доведено, що підприємство стає активним суб'єктом ринку та саме за допомогою рефлексії визначає як вимоги споживачів до атрибутів пропонованої цінності, так і формує мікроінститути й організаційні рутини забезпечення досягнення вимог до цих атрибутів.

Ключові слова: партнерський маркетинг, узгодження інтересів, синергетичний ефект, маркетинг-мікс, інституціоналізація взаємодії, довгострокова лояльність, атриктор споживчої цінності.